

Klání se Evropa? (kveten 2013)

Měsíce trvající uklidnění evropské dluhové krize vystřídá stav paniky. Zůstane Řecko v Evropě, co udělá nový Francouzský prezident a nehrozí nové kolo krize Španělských bank? To jsou otázky, které si kladou finančníci, ekonomové i lidé, kteří se jinak o ekonomiku nezajímají. Americký nositel Nobelovy ceny za ekonomii Paul Krugman již poněkolkáté dává euru poslední týdny a politici si přes média posílají vzkazy o tom, co smí vlády dělat (hlavně ta Řecká) a co mohou politici požadovat či navrhopvat (Francouzský prezident). Skalní euroskeptici si mnou ruce – oni to už dlouho říkají – a euro realisté se strachují o budoucnost.

Nervozitu občanů a jejich postoj k politickým elitám ukazují výsledky Německých regionálních voleb. Kancléřka Merkelová vládne Německu v době velké a nečekané síly tamní ekonomiky a není proponentem lehkovážného rozdávání peněz z berlínské státní kasy. Přesto si ze západo-německých voleb odnesla volební debakl.

Je rozumná se ptát, co se dnes v Evropě děje a zda je na čase změnit „evropský plán“ a začít brát vážně scénář „B“. Možná že Evropě dnes něco chybí nebo naopak něco přebývá - třeba nadbytek integrace nebo samotné Řecko.

Chybí růst

Politika úspor států, která se promítá do omezení státních služeb a růstu daní trvá dost dlouho na to, aby občany nenaštvala a nehnila do ulic. Důvodem nepopulárních kroků je rozmařilé hospodaření států před krizí, které vyvolává nutnost podstatného a trvalého snížení rozpočtových schodků (u nás v řádu přes 100 miliard). A tento nepřijemný manévr probíhá při slabém růstu ekonomik, který je reformami částečně způsoben. Ale nejen. Souvisí i se slabou konkurenční pozicí některých zemí, která byla založena ve stejné době „iluzorního blahobytu“, jako nadměrné schodky.

Na druhou stranu roste obava, že pokračující státní úspory nebudou jenom dále naštávat obyvatele (z nichž se dříve či později stanou voliči), ale stanou se hlavním motorem ekonomického poklesu. Růst je prostě potřeba, ale hledání cest k jeho urychlení a zároveň zlepšení situace státní kasy připomíná kvadraturu kruhu.

Správné řešení dnešní situace existuje jen teoreticky. U fiskálně oslabených zemí (těch v Evropě není málo) se každé polevení v umazávání deficitů může projevit nárůstem ceny za pro stát potřebné úvěry. Proto zahrávat tam si s ideou „prorůstových rozpočtů“ je nebezpečné. Jistě by pomohlo, kdy růst podpořily ty země, které na to „rozpočtově mají“. I to není snadné. Hlavnímu „podezřelému“ – Německému kabinetu – se do toho zjevně nechce neb v nejisté době se obezřetnost vyplácí a navíc přesvědčit tamní opatrné obyvatelstvo, aby vzalo stečí obchody, je nadlidský úkol.

Další z možných cest, vznik evropských dluhopisů, díky nimž si slabé země „půjčí Německou důvěryhodnost“ a nebudou muset tak rychle škrtit své rozpořty není politicky reálná - pro dnes rozpočtově slušně (nikoliv skvěle) vypadající země je příliš nebezpečná neb záruky, že příjemci této podpory nepoleví v reformách, se hledají těžko.

Ačkoliv je dnešní politika poměrně rychlé konsolidace rozpočtů suboptimální, nalezení jiného, vzájemně přijatelného řešení se logicky nedaří.

Je Řecko navíc?

To jak moc se platí za nepořádek při řízení země a nezodpovědné zadlužování cítí obyvatelé Řecka každý den. Propad ekonomiky náklad na opravu mnohaletých chyb stále zvyšuje a podezření lidí i některých ekonomů, že nekompromisní podmínky poskytnutých půjček situaci neusnadňují, nelze snadno vyvrátit. Nicméně klíčoví věřitelé (Unie a Mezinárodní měnový fond) úvěry poskytnout nemusí, je to pro ně riskantní a nepopulární. Zato tamní ekonomika by se bez nich zhroutila.

Politická karta „drastických a nespravedlivých podmínek“ na voliče zabírá, nikoliv však na věřitele. Ti budou k jednání o změně podmínek půjček vlažní a ultimáta jejich ochotu nezvýší. Řecko se sice blíží ke stavu, kdy by jeho rozpočet bez splátek půjček a úroků mohl „s odřenýma ušima“ fungovat, ale to platí jen teoreticky. Pokud by řecká vláda jednostranně přestala závazky platit, dostane se do právně i funkčně obtížně říditelné situace. A řeckou ekonomiku přivede k chaosu z něhož povede cesta jen přes další půjčky.

Dokonce i populisticky laděná část Řeků chápe, že opuštění eura situaci neřeší, ale jen zhorší. Počáteční propad hodnoty drachmy nemalou část lidí obere o majetek a průvodním jevem vystoupení z eurozóny by byl zřejmě pád finančního systému. O tom, že by si Řecko jako čistý příjemce peněz z Evropského rozpočtu a beneficiant řady polit EU vystoupením z Unie nepomohlo, lze také těžko pochybovat.

Konstatování, že setrvání Řecka v Unii i eurozóně je nejlepším ze všech špatných řešení (ale nejvíc pro něj musí dělat samotní Řekové) není výrokem nervózních eurooptimistů, ale konstatování faktu. Nicméně dějiny ukazují, že politické procesy mohou směřovat i k řešení „špatným“ a země, tedy jejich občané, se s nimi za nemalých nákladů musejí vyrovnat.

Chybí plán?

Uvedené argumenty jsou podobné jako ty, co mohly zaznít před rokem či několika měsíci. Pokud nedojde k dramatické, nyní obtížně předvídatelné změně, budou platit i v případě, kdy za pár měsíců dojde a dalším potížením. Plán „B“ prostě není, protože jeho vytvoření a domyšlení do všech důsledků není možné. Odmontovat od Unie „na požádání“ jednotlivé politiky (euro, Schengen či části společného trhu) a nebo země, prostě jen tak nelze. A to nejen právně. První z postupů by vedl k nepřehledné a nestabilní Evropě (navíc stále se měnící dle výsledků voleb), navíc s hrozbou postupného znefunkčnění oblasti nejen pro nás nejdůležitější - společného trhu. Druhý by vyústil v ještě větší tlak na dnes slabé země, aby unii, k radosti části finančníků opustily.

V Evropě jde o hodně. Nejen jejím obyvatelům, z nichž většina si „odebrání“ toho, co pro ně evropská integrace přinesla, jen ztěžívá představit. Hlavně politikům. Ti s obavami hledí na průzkumy popularity a přemýšlejí co je ta nejlepší cesta, jak udržet vládní funkce nebo je získat. Jisté je, že růst ekonomik, více pracovních míst i lepší situace státních kas by byly pro všechny tou nejlepší medicínou. Bohužel většina politiků posledních dekád uměla najít cestu k růstu jen přes růst výdajů státu a nárůst dluhů. Tato cesta je dnes pro většinu zemí nejen v Evropě zapovězena. A hledání jiné cesty se zatím moc nedaří. Málo elegantní „brodění se blátem“ bude ze všech těchto důvodů nejspíš pokračovat. Přinejlepším.